

Osmo Hormia 1926—1983

Osmo Hormia oli syntynyt 9. tammikuuta 1926 Jyväskylässä. Hänen isänsä Yrjö Hormia oli pappina eri seurakunnissa, vuosina 1927—35 Juuassa, jossa siis olivat Osmon lapsuuden maisemat. Juuasta tuli muutto Lounais-Suomeen Yrjö Hormian siirtyessä v. 1935 Pyhänrannan kirkkoherraksi. Lapset kävivät oppikoulua läheisessä Uudessakaupungissa. Osmo Hormia tuli ylioppilaaksi sotakeväänä 1944. Opintie jatkui Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa. Pääaineen valinta ei tuottanut vaikeuksia: suomen kieli

ja sen rinnalle tavanmukaiset, Osmo Hormian taipumuksiin hyvin luontuvat kotimainen kirjallisuus ja Suomen historia. Opiskeluvuosiensa harrastuksista Osmo Hormia kertoo väitöskirjansa alkusanoissa näin:

Minulla oli onni saada opettajakseni yliopistomies, professori Martti Rapola, jonka ohjaajatoiminta oli harvinaisella tavalla innoittavaa. Luennoidessaan ja seminaarikokouksia johtaessaan hän ei tyytynyt pelkkään tietojen jakamiseen, vaan osoitti samalla, miten tietämyksestä rakentuu humanistin lämmin ja avara maailmankatsomus. Tämä oli sitäkin merkittävämpää, kun nuorella ylioppilaalla oli vaarallinen ennakkotaipumus nähdä henkilön toiminnan kenttä jyrkästi kaksijakoisena: yhtäällä oli taide, joka edellytti sisäistä liikkuvuutta, toisaalla tiede, joka edellytti ahkeruutta.

Kentän kummallakin lohkolle Osmo Hormia työskenteli ja sai paljon aikaan.

Pro gradu -työn aiheen antoi Rapola etevälle oppilaalleen omimmalta alaltaan, vanhasta kirjasuomesta. Osmo Hormian tehtäväksi tuli tutkia Gananderin sanakirjaan ns. laitilalaisen sivukäsialalla tehdyt lisäykset, noin 3 500 kpl. Aiheesta Osmo Hormia kirjoitti hyvän pro gradu -tutkielman (valmistui v. 1948). Sen viimeistely painokuntoiseksi monografiaksi kuului hänen työsuunnitelmiinsa vielä pari vuosikymmentä myöhemmin.

Gananderin monumentaalisesta leksikosta, josta ennen jatkosotaa oli saatu julki näköispainos, tuli Osmo Hormian tutkimuskohde runsaan vuosikymmenen ajaksi.

Tämä oli hänen opettajansa Martti Rapolan ehdotus, ja sitä lämpimästi kannatti myös Suomen Akatemian jäsen Y. H. Toivonen, jonka assistenttina Osmo Hormia toimi vuosina 1950—55, työympäristönään tutkimuslaitos Suomen suku Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talon ylimmässä kerroksessa. Päätyönä assistentti Hormialla oli kuitenkin Finisch-ugrische Forschungen -aikakausjulkaisun hakemistojen laatiminen osiin I—XXX. Työ oli vaatelas ja se edellytti suurta tarkkuutta. Vuonna 1959 ilmestyi painosta 591-sivuinen Inhalt der Finisch-ugrische Forschungen I—XXX hyödyttämään tutkijoita. Suurin osa sen hakemistosta on Osmo Hormian huolellista työtä.

Gananderin sanakirjan lähteiden selvityksessä Hormia keskittyi kirjallisiin lähteisiin ja jätti Gananderin avustajakunnan selvilleoton vähemmälle. Mutta näinkin rajattuna tehtävä oli valtava. Kun Ganander vain silloin tällöin antaa tietoa aineksensa alkuperästä eikä kukaan aikaisemmin ollut ryhtynyt Gananderin miltei kaaosmaista aineistoa lähteisiin palauttamaan, oli Hormian systemaattisesti luettava kaikki Gananderin sanakirjan käsikirjoitusvaihetta (noin vuotta 1785) vanhemmat suomenkieliset painatteet, käsikirjoitukset ja käsikirjoitusten jäljennökset.

Tutkimus edistyi suunnitelman mukaisesti tuona assistenttikautena, mutta kun Osmo Hormia sen jälkeen hoiti Helsingin yliopiston suomen kielen lehtorin viransijaisuutta kaksi vuotta (1955—57) ja tämän jälkeen oli lukuvuoden 1957—58 Tanskassa Århusin yliopiston suomen kielen lehtorina, liikenä väitöskirjatyöhön aikaa vain kesälomien verran. Työn edistymiselle oli onneksi muutto Tukholmaan suomen kielen lehtoriksi v. 1958. Lehtorinviran hoidon ohessa Hormia saattoi käyttää jonkin verran aikaansa tutkimukselleenkin, istua Kuninkaallisen kirjaston lukusalissa ja lukea sen vanhaa fennicaa. Väitöskirjan liseniaatintutkimus-versio valmistui alkuvuodesta 1960. Mutta sitten tuli vuoden tauko. Syynä olivat monipuoliset, aikaa vievät valmistelut Tukholman yliopistoon suunniteltua suomen kielen ja

kirjallisuuden professuuria varten. Syynä taukoon oli myös muutama liseniaatintyöhön kohdistettu huomautus, jotka koskivat häneen kipeästi. Eniten häntä huolestutti tutkimuksensa metodi. Koska tarjolla ei ollut mitään sopivaa kotimaista eikä ulkomaistakaan esikuvaa, oli metodi luotava itse, aineksesta käsin. Olenko joutunut metodiseen umpikujaan? Jos olen, miten pääsen siitä pois? Tätä hän mietti ja hautoi. Marraskuussa 1960 saamassani kirjeessä oli kuitenkin jo toivoa herättävä lause: »Ehkäpä olisi aihetta ruveta keräämään rohkeutta, voimia ja aikaa työn jatkamiseen.» Vuoden vaihduttua sitä rohkeutta jo tuli, tuli voimia ja jäi aikaakin. Ihmeellisesti Osmo Hormia pääsi irti lamastaan. Hän teki työtä olan takaa ja sai pian iloita näkyvästä edistymisestä. Olin tähän aikaan Tukholman yliopistossa vierailevana professorina, ja minulle tuotti suurta iloa seurata työn rakentumista ollessani Hormian kanssa yhteydessä melkein päivittäin. Muutamassa kuukaudessa valmistui väitöskirjan käsikirjoitus, ja hän ennätti saada sen Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston käsittelyyn vielä ennen lukukauden loppua.

Osmo Hormian 611-sivuinen väitöskirja »Gananderin sanakirjan lähteet» tarkastettiin Helsingin yliopistossa 13. joulukuuta 1961. Teoksen pääpaino on siis tuon lähes 3 000-sivuisen suomalais-ruotsalais-latalalaisen sanakirjan kirjallisten lähteiden selvittämisessä. Hormia osoittaa lähteen n. 13 600:lle Gananderin sanakirjan kirjallisperäiselle esimerkkilauseelle, katkelmalle ja hakusanalle. Sen ohessa hän yrittää paljastaa Gananderin sanakirjan avustajistoa, josta varmasti tunnetaan vain H. G. Porthan, vaikka aivan selvänä on pidettävä, että Gananderilla oli lukuisia muitakin sanatiетоjen antajia. Sanakirjaan sisältyvien paikanviittausten nojalla — niitä on lähes 2 600 — Hormia koettaa päätellä, ketkä henkilöt voivat tulla kysymykseen sanatiетоjen lähettäjinä. Joskus aivan pienenkin vihjeen avulla hän manaa esiin kolmattakymmentä lähdemiesehdokasta, joista muutamia voidaan tämän selvityksen jälkeen pitää jokseenkin varmoina.

On luultavaa, että tuleva tutkimus saa vielä osoitetuksi joidenkin Gananderin sanatiетоjen kirjallisperäisyyden ja paljastetuksi uusia lähdemiehiä tai varmennetuksi joitakin Hormian ehdottamia, mutta mitään olennaisia muutoksia tai suuria lisäiä ei Hormian selvityksen jälkeen liene odotettavissa.

Gananderin sanakirjan kirjallisten lähteiden ja avustajiston selvityksen lisäksi Hormia puuttui teoksessaan eräisiin muihin leksikkoon kiinteästi liittyviin kysymyksiin. Näistä mainitsen oivallista kombinointikykyä osoittavan, usein vain pienistä tiedon siruista koostuvan kuvauksen Gananderin työmenetelmistä.

Hormian väitöskirjan tarkastustilaisuudessa vastaväittäjänä toimineen emeritusprofessori Martti Rapolan virallisen lausunnon lopputiivistelmästä otettakoon seuraava sitaatti:

Tarkastelun tuloksena katson Hormian saavuttaneen tavoitteensa niin ehyesti kuin on kohtuullista toivoa. Hänen teoksensa on vakuuttava näyte hänen tutkijankyvystään ja kunnioitettavasta oppineisuudestaan. Gananderin sanakirjan kirjalliset lähteet ovat avautuneet jokaiselle kirjan tarvitsijalle. Suomen kielen, suomalaisen kansanrunouden ja kansatieteen tutkimus on Hormian toimesta saanut välineen, jota on täysin turvallista käyttää pyrittäessä Gananderin välityksellä ratkaisemaan kulloisiakin ongelmia. Sitaattilähteet, joita Hormia ei ole tavoittanut, jäänevät suurimmaksi osaksi vastedeskin tavoittamatta. Sen sijaan voidaan odottaa, että murrettutkimus voi omine menetelmineen luoda valoa Gananderin suullisesta perinteestä keräämään kieliainekseen.

Väitöstilaisuuden alkajaisitelmässä, joka ilmestyi seuraavan vuoden Virittäjän 1. vihkossa nimellä »Christfrid Gananderin sanakirjatyön taustaa», Hormia puuttui muutama sanakirjan käyttäjälle tärkeään seikkaan, mm. siihen, että Ganander sana-artikkeleita laatiessaan itse sepitti runsaasti johdoshakusanoja ja käyttöesimerkkejäkin.

Vielä kerran myöhemminkin Hormia palasi Gananderin sanakirjaan. Vuoden 1966 Kalevalaseuran vuosikirjassa hän

julkaisi murrealueittain ryhmiteltyinä kaikki ne Gananderin sanakirjan sisältämät murretiedot, joiden saantipaikka on ilmoitettu pitäjän tarkkuudella. Tämä murteidemme tutkimuksen kannalta hyvin hyödyllinen luettelo, johon tekijä liitti myös joitakin kommentteja, käsittää lähes 400 sanaa.

Ruotsissa asuessaan Osmo Hormia oli jo voinut todeta, miten paljon vanhaa fennica-kirjallisuutta löytyy Tukholman kunnikaallisesta kirjastosta. Hänen tiedossaan oli, että fennicaa on runsaasti myös muualla, yliopistojen (Upsalan ja Lundin) kirjastojen ulkopuolellakin, mm. maakuntakirjastoissa. Olisiko niissä Suomessa tuntemattomia fennicakirjallisuuden painatteita ja käsikirjoituksia? Hän suunnitteli kaikkien merkittävien Ruotsin maakuntakirjastojen tutkimista tältä kannalta, ja saatuaan valtion humanistiselta toimikunnalta pienen matka-apurahan hän tutustuikin vuosina 1962—63 Västeråsin ja Skoklosterin kirjastoihin — pitemmälle tämä hyvä suunnitelma ei varojen puutteessa päässyt toteutumaan. Västeråsin kirjastosta ei löytynyt mitään uutta, mutta Mälarenin rannalla sijaitsevan Skoklosterin kartanolinnan kirjastossa oli muiden harvinaisuuksien ohessa v. 1678 ilmestynyt Henrik Florinuksen sanakirja »Nomenclatura rerum brevissima Latino-Sveco-Finnonica». Tämän jo sinänsä harvinaisen kirjan sivuille ja loppuun oli kirjoitettu satoja unkarin, suomen ja lapin sanoja. Kirjoittajasta ei ollut tietoa. Näistä käsikirjoituksista Hormia laati perusteellisen tutkimuksen »Über die fennougrischen Interessen von Olaus Rudbeck d. Ä.» (Finnisch-ugrische Forschungen 35, 1964). Siinä hän huolelliseen tapaansa esitti kyseisen aineksen ja osoitti lisien yleensä olevan Olaus Rudbeck vanhemman 1690-luvulla tekemiä sekä selvitti sanatiетоjen lähteet. Tutkielmassaan Hormia sai aiheen paneutua myös kysymykseen, kuka ensiksi keksi suomen ja unkarin sukulaisuuden. Hormian mielestä on syitä, joiden vuoksi tämä kunnia kuuluisikin ruotsalaiselle valtaneuvos Bengt Skyttelle tai ehkä hänen opettajalleen ja työtoverilleen Georg

Stiernhielmille eikä saksalaiselle Martin Fogelille, kuten Setälän vanhaa esitystä (1892) seuraten on yleensä ajateltu.

Edellä on lyhyesti kuvattu Osmo Hormian tiedemiesuran vaiheita ja tuloksia Tukholman professoriksi nimitykseen asti. Mutta vaalimatta ei tuona aikana jäänyt hänen henkisen toimintakenttäänsä toinenkaan osa, nimittäin runous, kirjallisuus. Ylioppilaiden kulttuurikilpailussa, joita sodan jälkeisinä vuosina järjestettiin, hän voitti v. 1949 runoillaan akateemisen mestaruuden. Kokoelma »Matkalaulu» pääsi julki vielä samana vuonna. Matkalaulun runot ovat perinteistä mittaa; sen metrin varmuus on erinomainen. Tämän 23-vuotiaana julkaisemansa, arvostelujen kiittämän esikoisen jälkeen Hormia ei runojaan juuri julkaissut, ei ainakaan kokoelmana.

»Matkalaulun» ilmestymisen aikoihin perinteisen runon rinnalle alkoi ilmestyä »modernia runoa». Suomen suvun arkistossa päivät ahertava Osmo Hormia eli tämän muutoksen väkevästi mielessään, eläytyi siihen syvästi, niin että hänestä piakkoin tuli »uuden runon» parhaita ymmärtäjiä ja tulkitsijoita. Helsingin-vuosinaan ja vielä vähän niiden jälkeenkin hän kirjoitti asiallisia, myötätuntoisia, muodollisestikin nautittavia kirja-arvosteluja ainakin toistasataa Aamulehteen, Parnassoon ja Suomalaiseen Suomeen, ei vain runoteoksista vaan myös muusta kaunokirjallisuudesta. Pitempiäkin artikkeleita hän julkaisi. Mainitsen niistä aikajärjestyksessä kenties tärkeimmät: Parnassossa 1951 vertailevan esseen Rabbe Enckellin, Paul de Courin ja Thorkild Bjørnvigin ajankohtaisista elämysfilosofisista kannanotoista (»Harhapolkuja seurailemassa»), Suomalaisessa Suomessa 1955 analysoivan esseen runokuvan funktioista modernissa runoudessa (»Moderni runo»), Parnassossa 1957 »Talonpoikien krysanteemit» -nimisen esseen nykyrunoilijoiden sisäisistä asenteista. Albumiin Nuori Ikaros IV (1961) kirjoittamassaan artikkelissa »Sisäinen linja» hän tarkasteli 1950-luvun suomalaisen lyriikan individualistisia tendenssejä. Osmo Hormian ase-

maa modernin runouden kriitikkona ja teoreetikkona vahvasti ja teki tunnetuksi hänen toimittamansa suomalaisen modernin runon antologia »Uuden runon kauneimmat», jonka alkuun hän kirjoitti laajan johdannon.

Toisessa niistä koeluennoista, jotka Osmo Hormia helmikuussa 1965 joutui pitämään hakiessaan Tukholman yliopiston professorinvirkaa, hän käsitteli nykyhetken suomalaisen runon tyylipyrkimyksiä. Esitelmää ei tietääkseni ole julkaistu, mikä on vahinko, koska se sisälsi ytimen Osmo Hormian »uutta runoa» käsittelevistä kirjoituksista. Esitelmänsä sanoman hän itse tiivistä »vähimpään mahdolliseen» seuraavasti:

Suomalainen runoilmaisuus perustui toiseen maailmansotaan asti kansallisromanttisen symbolijärjestelmän ja germaanisperäisten muotoihanteiden synteysiin. Perinteen vaalinta johti yhä suurempaan muodontaitoon, mutta etäännytti samalla suomalaista runoa eurooppalaisesta. Kulttuuritoiminnan lamatila sotavuosina valmisti maaperää uudelle sukupolvelle, joka näki runoilijan tehtävät kokonaan toisin kuin edeltäjänsä: runo on kommunikaatiota, minkä vuoksi merkityssisältö myös runoilijalle on tärkein kielen ominaisuuksista. Modernismin voitto johti runokielen ja puhutun kielen välisen laatueron väheneemiseen. Ensin muuttui rytmi, sitten sanasto, sitten aiheenkäsittely. Olennaista oli lyyrillisen kuvan vapautuminen: kuva, jolla aikaisemmin oli ollut allegorinen tai pelkästään aihetta kuvittava tehtävä, muuttui runon itsenäiseksi peruselementiksi. Ensimmäisen modernistipolven asenteille oli ominaista älyllisyys ja skepsis, mikä tietenkin oli uudistajantyön välttämättömänä edellytyksenäkin. Viime vuosina on avarampi suhtautuminen todellisuuden ilmiöihin voittanut alaa, mutta ensimmäisten modernistien tyyli-ihanteet ovat yhä silti vallitsevina.

Vuonna 1960 Osmo Hormia julkaisi kirjan »Suomalaisen lyriikan peonirytmit». Hän oli siis valinnut tarkastelunsa kohteen siihen mennessä sangen vähän tutkitulta suomalaisen runouden metriikan alalta. Pohdittuaan aluksi peonin ja jaollisen dipodian suhdetta hän käsitteli peonirytmien esiintymistä suomalaisessa lyriikassa;

koko ajan hän piti silmällä runon muodon ja sisällyksen suhdetta sekä pyrki samalla hahmottamaan lyriikkamme rytmitradiation linjoja. Suomalaisessa lyriikassa tavattavien peonirytmien, jotka taidelyriikkaamme istutti Eino Leino jo esikoiskoelmassaan »Maaliskuun lauluja», hän katsoi olevan kansanlaulusta peräisin. Hormian tutkimuksen merkittäviin havaintoihin kuuluu edelleen lyriikassa ilmenevä dualismi lausutun kaavan (ts. tavanimukaisen aksenttikaavan) ja tahtimittaisen kaavan välillä.

Århusista Osmo Hormia siirtyi syksyllä 1958 Tukholmaan suomen kielen lehtoriksi. Suomen kielen ja kirjallisuuden dosentiksi Tukholman yliopistoon hänet nimitettiin 26. tammikuuta 1962 ja v. 1964 perustetun Suomen kieli ja kulttuuri -nimisen aineen professoriksi 8. lokakuuta 1965. Opiskelijain määrä alkoi kasvaa ripeästi. Kun Osmo Hormia aloitti lehtorina Tukholmassa, aktiiveja oppilaita oli kymmenkunta, kevätlukukaudella yleensä vähemmän kuin syksyllä. Oppilasmäärän vähyys selittyi osaksi siitä, ettei Tukholmassa tuolloin voinut suorittaa arvosanaa suomen kielessä. Ruotsin yliopistoissa se oli mahdollista vain Upsalassa ja Lundissa. Kun arvosanojen suorittaminen v. 1961 tuli Tukholman yliopistossa mahdolliseksi, oppilaiden joukko kasvoi nopeasti. Vuonna 1970 oppilaita oli jo 135. Kymmenkunta vuotta myöhemmin opiskelijoita oli nelisensataa ja opettajia ja muita työntekijöitä 16. Suomen kielen laitoksesta kehkeytyi siis Hormian aikana yksi Tukholman yliopiston suuria laitoksia. Tämä kehitys oli Osmo Hormialle sekä ilon että huolen aihe. Huolia aiheuttivat ponnistelut opettajakunnan kartuttamiseksi, tutkijankoulutuksen järjestäminen, tulkinkoulutuslinjan perustaminen ja valvonta mutta ehkä eniten valtavasti paisunut byrokratia, joka vaati laitoksen johtajalta paljon aikaa ja ajatuksia.

Ensimmäiseksi tehtäväkseen vastanimittettynä professorina Osmo Hormia katsoi suomen kielen oppikirjan kirjoittamisen. »Suomen kielen opettamista ei ylipäättään voi täällä jatkaa, ellei kelvollista nyky-

aikaista oppikirjaa saada aikaan», hän kirjoitti minulle nimitystään seuraavana päivänä. Käsikirjoitus valmistui nopeasti, muutamassa kuukaudessa, sillä tekijälle oli vuosien mittaan kertynyt paljon materiaalia omassa opetustyössään. Jo maaliskuussa 1966 hän saattoi kirjoittaa oppikirjansa edistymisestä: »Käsikirjoitus on nyt valmis ja Gleerup Lundissa on lupautunut kustantamaan kirjan. Nykyaikaisesta oppikirjastahan on ollut huutava puute jo kymmenet vuodet.» »Lärobok i finska», joka ilmestyi v. 1967, oli tarkoitettu ensi sijassa akateemisten opintojen alkuosalolle. Oppikirja on hyvin tiiviisti kirjoitettu; sen harjoituskappaleissa on pyritty ottamaan huomioon sanojen esiintymistaajuus vapaassa puheessa (vaikkei mitään tilastoituja frekvenssitietoja tuolloin ollutkaan käytettävissä), ja erityispiirre, joka todella kiinnostuneille opiskelijoille on ollut mieleen, on kirjan kielihistorialliset kommentit.

Nopeasti kasvavalle oppilasjoukolle oli tarpeen laatia myös harjoitusmonisteita, ja näitä valmistui Osmo Hormian johdolla aina tarpeen vaatiessa. Opetuksessa ilmennyt epäkohta oli sekin, että ruotsiksi ei ollut olemassa mitään laajahkoa katsausta suomen murteisiin — ja kuitenkin murteiden kurssi kuului vaatimukseen ei vain Tukholman vaan myös Upsalan ja Lundin yliopistossa. Suomenkieliset suomen murteiden esittelyt taas eivät oikein soveltuneet nimenomaan ruotsalaiseen yliopistopetukseen liian laajuutensa takia. Kun muualta ei apua tullut, Hormian ei auttanut muu kuin itse kirjoittaa suomen murteiden kompendi. »Finska dialekter: en översikt» ilmestyi v. 1970, ja se on erinomaisella tavalla täyttänyt tarpeen. Maantieteellisten murteidemme lisäksi siinä esitellään puhekielen ja slangin käyttöä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa (esimerkit Väinö Linnan, Veijo Meren ja Hannu Salaman kirjoista).

Lähinnä opiskelijoiden mutta myös muiden harrastajien tarpeita ajatellen Osmo Hormia ryhtyi kirjoittamaan suomalaisen kirjallisuuden historiaa ruotsiksi. Viljo Tarkiaisen teosta Suomalaisen kirjal-

lisuuden historia ei ollut enää pitkään aikaan ollut ruotsinkielisenä saatavissa; sitä paitsi se oli eräin kohdin vanhentunut eikä pedagogisesti täysin onnistunut juuri ruotsalaiselle lukijalle. Vuosi sitten ilmestyi Osmo Hormian viimeiseksi jäänyt teos »Den finska litteraturens historia fram till 1917», joka perustui paljolti hänen pitämiinsä yliopistoluentoihin. Suomenruotsalaista kirjallisuutta Hormia sivuaa siinä vain ohimennen, osaksi siitä syystä että suomenruotsalaista kirjallisuutta esitellään ruotsalaisissa kirjallisuudenhistorioissa ja myös tärkeimmissä hakuteoksissa. Teoksen alkuluvut käsittelevät kansanrunoutta, lyhyesti myös enimmäkseen latinaksi kirjoitettua Suomen keskiaikaista kirjallisuutta, sitten kymmenkunnalla sivulla uskonpuhdistuksen aikaa (erityisesti Agricolaan) ja Ruotsin vallan aikaa (1640—1809). Mitä viimeksi mainitun pitkän ajanjakson suomenkielinen kirjallisuus oli ja miksi se oli niin niukkaa, siitä Hormia antaa oivallisen, keskitetyn kuvauksen, ehkei uutta tietoa mutta erinomaisen tiivistelmän. Kolme neljäsosaa Hormian teoksen sivumäärästä on omistettu suuriruhtinaskunnan ajan (1809—1917) kirjallisuudelle. Tästä jaksosta ilmenee selvästi kirjoittajan pitkäaikainen opettajankokemus ja kirkas näkemys siitä, mitä suomalaisesta kirjallisuudesta on otettava mukaan, kun sitä ulkomaalaisille esitellään: valinta rajoittuu suhteellisen harvoin kirjailijoihimme, ja näitä käsitellään sidoksissa aikansa poliittisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurivirtauksiin.

Osmo Hormialla oli hahmotteilla myös itsenäisyyden ajan kirjallisuuden esittely, jonka hän varmasti olisi toteuttanut asian- tuntevalla, persoonallisella tavallaan, jos voimat olisivat riittäneet.

Ruotsiin asetuttuaan Osmo Hormia joutui mukaan ruotsinsuomalaiseen järjestötoimintaan, vähitellen aivan johtopaikoille. Todellakin j o u t u i, sillä vaikutelmani oli, että hän paljon mieluummin olisi ahertanut tutkijankammiossaan. Nopeasti karttuvalla ruotsinsuomalaisella väestönosalla oli peräti vähän sellaisia kykyjä kuin Osmo Hormia. Tämä käsitettiin

laajalti, ja näin hyväntahtoisen Osmon harteille lastattiin tehtäviä tehtävien jälkeen. Hän tuli mukaan Ruotsin suomalaisseurojen keskusliiton hallitukseen, pian sen varapuheenjohtajaksi ja v. 1970 keskusliiton puheenjohtajaksi. Tällä peräti tuulisella paikalla Osmo Hormia oli vuoteen 1975. Järjestötyöskentely ruotsinsuomalaisten hyväksi oli voimia kysyvää, aikaa viepää, ja se verotti hänen terveyttään.

Varmaan mieluisampaa ja vähemmän kuluttavaa kuin järjestötoiminta oli Osmo Hormialle työskentely ruotsinsuomalaisen kielenhuollon alalla, vaikka työstä oli tämäkin. Kun Hormia näki, miten ruotsinsuomi kirjallisessa muodossa hapuili riittävän ohjauksen puuttuessa, hänen velvollisuudentuntonsa suorastaan vaati tarttumaan asiaan. Vaikeinta on tulkita sellaista ruotsalaisessa yhteiskunnassa käytettävää termistöä, jota vastaavaa siirtolaisten lähtömaassa ei ole ollut. Vaikeuksia ilmenee ennen kaikkea asiaproosassa, vi-rastokielessä, jonka kanssa ruotsinsuomalaisetkin alinomaan joutuvat tekemisiin. Ruotsinsuomen huolto koskee siis esimerkiksi sopimus- ja lainsäädäntötekstejä, työ-elämää liittyvää informaatiota, omaa järjestötoimintaa pöytäkirjoineen ja esityksineen, myös ruotsinsuomalaista lehdistöä. Osmo Hormia joutui tilanteen ja velvollisuudentuntonsa pakottamana yhä enemmän ja enemmän uhraamaan aikaansa kielenneuvontaan, ei vain laitoksessaan vaan yksityisestikin. Hänen puoleensa käännettiin, ja hän auttoi, jos aika vain salli. Kielenhuoltoaiheita hän käsiteli myös ruotsinsuomalaisiin lehtiin kirjoittamissaan kielipakinoissa. Ruotsinsuomen ohjailussa olivat tietenkin mukana Ruotsin muidenkin yliopistojen suomen kielen tai suomalais-ugrilaisten kielten laitokset, kukin omalla tavallaan, sekä ennen pitkää hyvin tärkeänä elimenä myös valtion maahanmuuttoviraston kielijaos. Ohjeiden antajia siis alkoi olla, mutta ohjeet eivät olleet yhdenmukaisia. Kävi välttämättömäksi koordinoida ruotsinsuomen kielenhuolto. Niinpä lopulla vuotta 1975 perustettiin laajapohjainen, hyvin edustava ruotsinsuomalainen kielilautakunta ja seu-

Katsauksia

raavana vuonna sen palveluita hoitamaan kielitoimisto. Alusta asti kuolemaansa saakka Osmo Hormia oli kielilautakunnan puheenjohtajana; samalla hän osallistui sen työmarkkinatermistöä sekä koulu- ja koulutustermistöä käsittelevien työryhmien työskentelyyn. Olen kuullut, että Osmo Hormia nautti kielilautakunnan jäsenten keskuudessa arvonantoa viisaiden, maltillisten ja realististen mielipiteidensä johdosta, joihin sisältyi Ruotsin yhteiskunnan ehtojen huomioonotto. Mitkä ovat ruotsinsuomalaisen kielenhuollon tarpeet, mitkä ovat sen tärkeimmät tehtävät, miten se on kehittynyt nykyiselleen, mm. näitä kysymyksiä Osmo Hormia on valaissut kirjassaan »Ruotsinsuomalainen kielenhuolto» (sarjassa »Suomen kieli Ruotsissa», Tukholma 1981).

Osmo Hormian edesmeno 17. tammiukuuta 1983 ei tullut hänet tunteneille yllättäen, siinä määrin heikentynyt hänen terveytensä oli. Hän oli saanut taistella sairautta vastaan monesti ennenkin ja pitkäänkin. Nuo fyysisen kunnan alamäet koettelivat myös henkisiä voimia. Raporteissa oli alakuloisuutta, sen tapaista kuin esim. Osmon kirjeessä 12. joulukuuta 1969:

Joskus kuuluu hyvää, joskus huonoa. Tällä kerralla minulla on vain ikävää kerrottavaa. Olen tullut sairaaksi, sairastunut uudelleen nuoruuteni vaivaan keuhkotautiin. Se todettiin lopullisesti tänään, perusteellisten tutkimusten jälkeen. Joudun sairaalaan luultavasti ensi viikolla. Lääkäri arveli, etten varmaan pysty töitäni hoitamaan ainakaan ennen kesää. - - Kovin pahasti masentunut en ole, jonkin verran vain. - - Tällaisessa tilanteessa joutuu eristyksiin koko yhteiskunnasta, kaikki työsi- teet katkeavat. Olisi mukavaa, jos jotkut yhteydet edes periaatteessa olisivat olemassa.

Kun nyt Osmo Hormian elämäntaival on katkennut, jäämme kaipaamaan herkkää, monipuolisesti lahjakasta, valveutunutta ja velvollisuudentuntoista ihmistä.

PERTTI VIRTARANTA